

JOHN MOORE, EEN ENGELANDVAARDER ONDER NAPOLEON

DOOR MR. H. HARDENBERG

RUIM zesentwintig jaar geleden, terwijl het Engelse volk op heroïsche wijze de beproevingen van de Tweede Wereldoorlog doorstond, heeft de schrijfster Carola Oman met de nodige zin voor humor beschreven, hoe het haar landgenoten verging, die na het sluiten van de wapenstilstand, voorafgaande aan de in alle schoolboekjes vermelde Vrede van Amiens, naar Frankrijk overstaken. Hoewel de meer bezadigde staatslieden in Engeland nogal sceptisch tegenover die vrede stonden en haar min of meer als een 'experimental peace' beschouwden, was de stroom van ladies en lords, verlangend om met het nieuwe Frankrijk kennis te maken, vrijwel niet te stuiten. Op 18 november 1801 hervatten de mailboten tussen Dover en Calais hun geregelde diensten en op een van hun eerste reizen vervoerden ze al meer dan zestig vrouwelijke passagiers, brandend van nieuwsgierigheid om de laatste Parijse nouveautés met inbegrip van de Eerste Consul te aanschouwen.

Wat de reis voor de Engelsen bijzonder aantrekkelijk maakte, was het feit, dat ze zo goedkoop – 4 pond 13 shilling vanaf Charing Cross, het postkoetsstation in Londen, tot aan de Rue Notre Dame des Victoires in Parijs – en zo gemakkelijk te volbrengen was dankzij de uitstekende verbindingen. Vandaar, dat velen de verleiding niet konden weerstaan om een kijkje te gaan nemen in Parijs, waarover de Engelse couranten bijna iedere dag volstonden. De jongeren voor een eerste kennismaking met de veelbesproken stad, de ouderen om herinneringen van vroeger op te halen en te zien, hoe Parijs sinds de Revolutie was geworden. Een van de eerste indrukken, die ze na hun aankomst opdeden, was dat het amusementsleven er allerm minst op zijn retour was. De Franse hoofdstad beschikte over niet minder dan tweeduizend danszalen en vierentwintig theaters, waar men temidden van schitterende uniformen overal vrouwen, volgens de nieuwste mode zeer losjes gekleed, hun charmes ten toon zag spreiden. Afgezien van de ontelbare restaurants, café's en andere oorden van vermaak, werd er iedere avond om tien uur een vuurwerk afgestoken, dat telkens

weer een ogen verblindend schouwspel opleverde. Bovendien stelden de onder het revolutionaire bewind naar voren gekomen rijken hun huizen gaarne voor buitenlandse gasten open, waar ze werden onthaald op grootscheepse feesten in volmaakt Griekse stijl, waarbij die van het ci-devant hof van Marie-Antoinette inderdaad armzalig leken. Sommige Engelse reizigers gaven er de voorkeur aan te Parijs zelf een huis te huren en daar hun eigen partijen te organiseren.

Voor de Britse gezant in Parijs was de stroom van Engelse bezoekers geen onverdeeld genoegen, omdat hij vrijwel doorlopend werd geplaagd met problemen, veroorzaakt door lastige landgenoten. Dat wil zeggen door lieden, die men hun paspoorten beter had kunnen weigeren, aangezien ze zich niet aan de bepalingen van de in Frankrijk geldende wetten wensten te houden, of door aanzienlijke Engelse onderdanen, die te Parijs een grote staat voerden, maar weigerden van de Eerste Consul notitie te nemen. Omgekeerd was er ook een categorie, waarvoor hij zijn deuren moest sluiten, omdat hun al te in het oog lopende bewondering voor de Eerste Consul de indruk zou kunnen vestigen, dat men in invloedrijke Engelse kringen veel met Bonaparte ophad. Een voortdurende bron van ergernis voor de gezant was de hertogin van Gordon. Op zoek naar een echtgenoot voor haar dochter Georgina scheen ze haar hoop te hebben gevestigd op de stiefzoon van Bonaparte, Eugène de Beauharnais. Lady Georgina, gekleed volgens de laatste Parijse mode, danste voortreffelijk met de knappe jongeman. Engelse satirieke bladen insinueerden dat de hertogin persoonlijk een oogje had op de Eerste Consul, hoewel men moest toegeven, dat Lady Georgina Bonaparte niet slecht zou klinken!

Een van de moeilijkste opgaven, waarvoor de gezant Lord Withworth werd gesteld, was het totstandbrengen van een ontmoeting van de te Parijs voor geschiedkundige nasporingen vertoevende Engelse staatsman Charles James Fox met de Eerste Consul. Niet dan met de grootste moeite wist hij zijn landgenoot ertoe te krijgen een invitatie voor een diner in de Tuilerieën aan te nemen. In het bijzijn van tweehonderd genodigden en een leger van bedienden in groengouden livrei hoorde men Bonaparte de heer Fox complimenteren als de grootste man van een grote natie. Volgens madame Junot leek de Engelse gast in zijn uiterlijk meer op een Devonshire boer. Pas toen Fox zelf het woord voerde, werd de aan-

wezigen duidelijk, op welke grote verstandelijke gaven zijn reputatie berustte. Hoezeer het recente optreden van Bonaparte tegen Zwitserland hem ook tegen de borst stuitte, toch behield Fox van die avond de indruk, dat de Eerste Consul in zijn verlangen naar vrede oprecht was. De militaire voorbereidingen in de Franse en Hollandse havens tijdens het volgende voorjaar tegen Engeland wezen weliswaar in een andere richting. Terwijl de 'experimentele vrede' in volle gang was, ging Bonaparte rustig door met Elba en een groot deel van Noord-Italië te annexeren. Ook eiste hij de opheffing van alle Engelse couranten, die hem aanvielen, en de uitwijzing van de Franse Royalisten uit Engeland. Op hetzelfde ogenblik steunden zijn agenten de oproerige Ierse beweging.

Ondanks de eeuwige aantrekkingskracht van *Paris in springtime* waren de meest voorzichtige Britten zodoende reeds bezig hun koffers te pakken. Op 12 mei 1803 vernamen de lezers van de Londense couranten, dat het gedrag van het Franse gouvernement Zijne Majesteit George III had genoopt zijn gezant in Parijs terug te roepen. Zes dagen later verklaarde Engeland officieel de oorlog. De stroom van Engelse reizigers tussen Calais en Parijs nam nu de tegenovergestelde richting aan, voorzover ze er althans in slaagden direct een plaats in een openbaar of gehuurd voertuig te bemachtigen. De hertogin van Gordon en haar dochter Georgina waren nog net bijtijds in Calais, juist voordat Napoleon in de morgen van de 23ste mei het verkeer met Engeland volledig stopzette. De avond tevoren kreeg Junot, de garnizoenscommandant van Parijs, opdracht zich om een uur 's nachts in het werkvertrek van de Eerste Consul te bevinden. Daar kreeg hij te horen, dat alle Engelse mannen tussen achttien en zestig jaar, in Frankrijk aanwezig, ogenblikkelijk als krijgsgevangenen dienden te worden beschouwd. Vergeefs trachtte Junot zijn oude vriend ervan te overtuigen, dat deze maatregel tegen alle internationale gebruiken inging en diens reputatie ernstig kon schaden. De Eerste Consul bleef onverzettelijk en eiste van Junot, dat hij vóór zeven uur 's morgens moest zijn uitgevoerd. 'Vanavond mag geen Engelsman zichtbaar zijn in het obscuurste theater of restaurant van Parijs!' Aldus Bonaparte. Inderdaad werd met de uitvoering ervan zo'n haast gemaakt, dat de van Dover komende pakketboot 'Prince of Wales' nog diezelfde dag in beslag werd genomen en de bemanning gevangen gezet.

Volgens een recente berekening van de Engelse marinehistoricus Michael Lewis zouden er na de uitvaardiging van het bewuste decreet tot aan de val van het keizerrijk in 1814 ongeveer 16.000 Engelsen geïnterneerd zijn geworden. Het voortreffelijke boek van Lewis over *Napoleon and his British captives* bevat behalve een naamlijst van in Franse krijgsgevangenschap geraakte marine-officieren een dito lijst van geïnterneerde burgers. Op laatstgenoemde lijst vinden we onder allerlei andere slachtoffers ook de man vermeld, wiens papieren, doordat hij als inwoner van Rotterdam met de Hollandse justitie in aanraking kwam, gedeeltelijk hun weg naar het Algemeen Rijksarchief hebben gevonden. Hun betekenis ontlenen ze aan het feit, dat ze ons een indruk weten te verschaffen van de koelbloedige wijze, waarop tegen alle voorschriften in de blokkade van Engeland werd ontdoken. Aangevuld met gegevens uit het in de Archives Nationales te Parijs berustende dossier betreffende John Moore, stellen ze ons in staat diens lotgevallen tot in bijzonderheden te achterhalen.

Het Franse politiedossier bevat als oudste stuk een request onder dagtekening 27 mei 1803 aan de minister van Binnenlandse Zaken, waarin Moore verklaart sinds zes maanden in Frankrijk te zijn en een fabriek van tuleweefsels te hebben opgericht. De fabriek draait al twee maanden en heeft twintig à dertig werklieden in dienst, welk aantal binnen een jaar tot drie- à vierhonderd zal stijgen. Voor de aankoop van machines en verdere benodigdheden heeft Moore 1400 pond sterling in het bedrijf moeten steken. Vijf machines zijn momenteel in werking gesteld, vijf andere, die reeds twee maanden geleden te Parijs zijn gearriveerd, zullen binnen enkele dagen gemonteerd zijn. Aangezien de Generale Staf hem heeft laten weten, dat hij en zijn twee Engelse werkbazen John Wells en George Armytage binnen een week naar Fontainebleau moeten verhuizen, als hij geen vergunning mocht krijgen om in Parijs te blijven, verzoekt hij de minister hem een verblijfsvergunning te verlenen. Op de hoogte gebracht van het feit, dat zijn aanvraag het ministerie van Justitie moest passeren, diende Moore diezelfde dag bij de minister van Justitie een verzoekschrift in van gelijke strekking, dat hij door zijn Parijse bankier Faber van de firma Razuret, Faber en Compagnie liet ondersteunen. Deze legde er in zijn aanbeveling de nadruk op, dat Moore zich door de vestiging van een fabriek te Parijs de vijandschap van Groot-Brittannië op

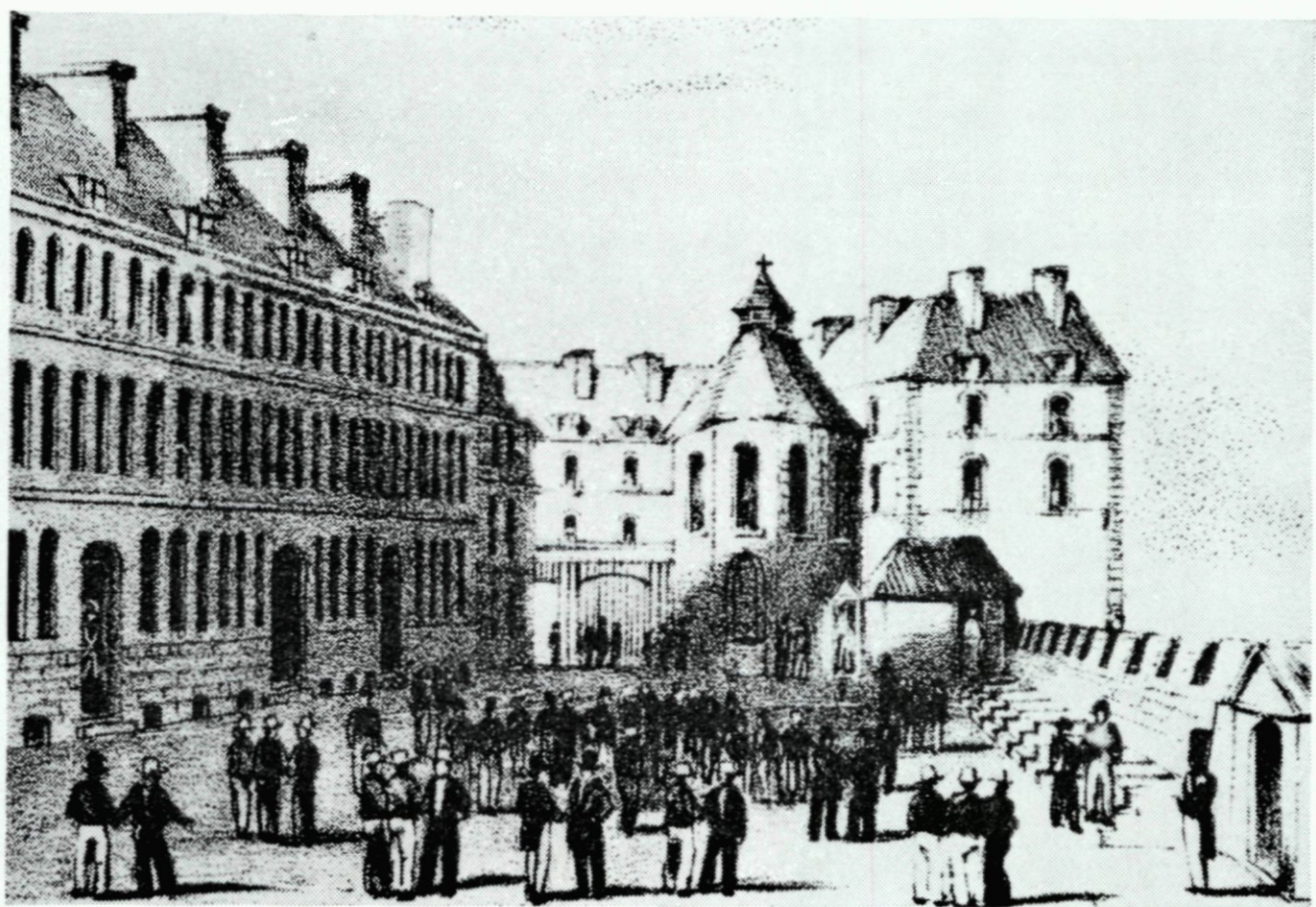
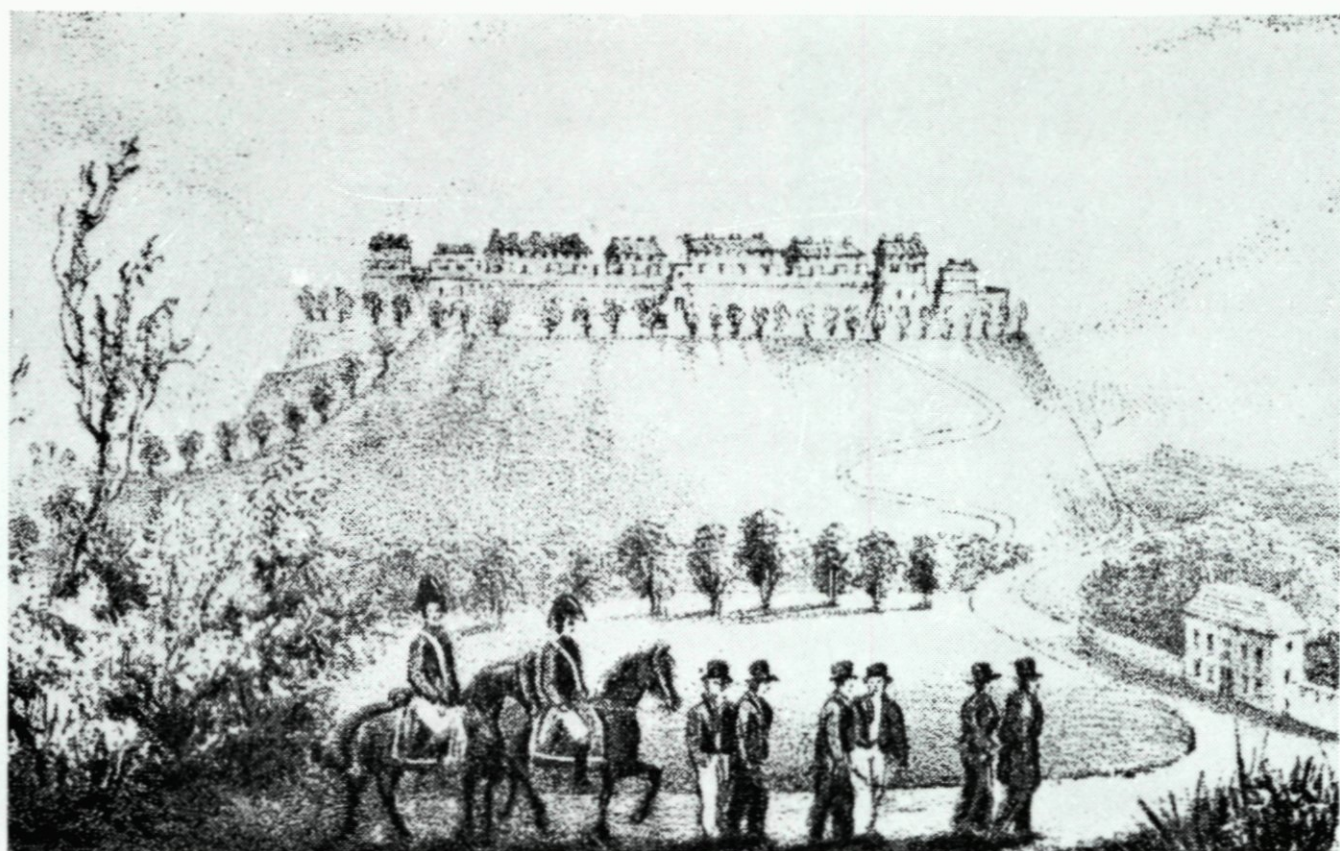

de hals had gehaald. Zelf had Moore al eerder verklaard een Ier te zijn.

Het aan de Parijse prefect van politie opgedragen onderzoek naar het bestaan van de bewuste fabriek leverde geen moeilijkheden op, zodat Moore niet alleen in Parijs mocht blijven, maar zelfs bereikte, dat hij op 5 november 1803 officieel van de lijst van Engelse krijgsgevangenen werd afgevoerd. In hoeverre hij dit te danken had aan een voorstel aan de Franse politieautoriteiten om in Engeland valse bankbiljetten in omloop te brengen, waarvan latere politierapporten melding maken, valt helaas niet te controleren. Wel is zeker, dat de goede indruk, die men aanvankelijk van hem had, zich grondig wijzigde, toen zijn inmiddels tot zijn compagnon opgeklommen werkbaas George Armytage in een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken een minder fraai boekje over hem opendeed. Volgens deze brief was Moore een frauduleuze bankroetier, die uit Engeland was gevlucht om zijn crediteuren te ontlopen en een andere naam had aangenomen ten einde het Franse gouvernement beter om de tuin te kunnen leiden. In plaats van de fabriek tot bloei te brengen had hij alles gedaan om haar te laten mislukken en om haar als dekmantel voor zijn handel in Engelse goederen te gebruiken. Moore was dan ook gearresteerd en in zijn papieren had men zoveel bewijzen tegen hem gevonden, dat hij waarschijnlijk de meest immorele mens was, die men op dat ogenblik in Parijs kon vinden. De politie dacht er blijkbaar anders over, wellicht in verband met zijn voorstel omtrent de valse bankbiljetten, aangezien uit Moore's correspondentie blijkt, dat hij zich tot in het najaar van 1805 vrijuit door Frankrijk kon bewegen.

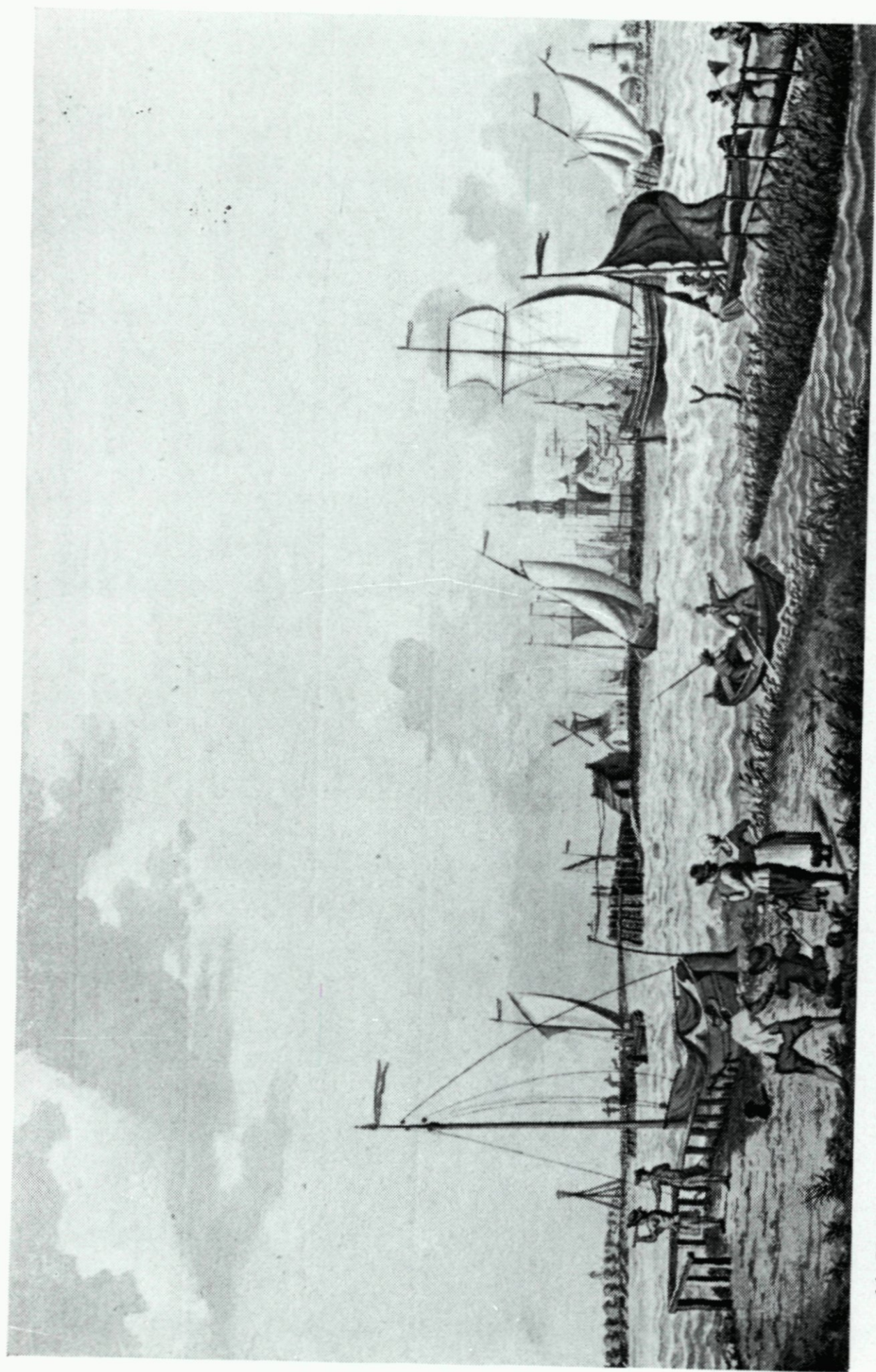
Toch was de beschuldiging, dat hij in Engeland bankroet was gegaan en zich van een valse naam bediende, niet uit de lucht gegrepen. Hoewel hij zich in Parijs als John Moor zonder *e* aan het eind presenteerde, heette hij in werkelijkheid Thomas Moore. Dit blijkt zowel uit zijn in ons land in beslag genomen zakportefeuille van rood leer, die in gouden letters het volgende opschrift draagt: 'Thomas Moore Dominica', als uit een daarin aangetroffen akte van burgerschap op naam van Thomas Moore, op 4 juni 1802 te Hamburg afgegeven. Bovendien zijn er onder de in het Algemeen Rijksarchief terecht gekomen stukken brieven, die er geen twijfel over laten, dat hij te Liverpool bankroet was gegaan. Dit laatste

42-43. Bitche, gezicht op de vesting met de gevangenen, die terugkeren van Metz, en de binnenplaats. Uit Ellison's Prison Scenes.

44. Haven van Maaslandsluis in 1781, gezien van Rozenburg af.

wordt trouwens bevestigd door *Cobbett's Annual Register* en de daarin afgedrukte lijst van faillissementen, waarin we op 22 juni 1802 dat van de Liverpoolse koopman Thomas Moore vermeld vinden. Hoewel de datum van de Hamburgse akte doet vermoeden, dat Moore de bekendmaking van zijn faillissement niet had afgewacht en naar Hamburg was uitgeweken, schijnt Moore er bij nader inzien toch van te hebben afgezien zich er blijvend te vestigen. Op 24 januari 1803 adresseert een Londense relatie een voor Moore bestemde brief aan het Britannia Hotel te Calais. Behalve een wissel van 6000 francs behelst de brief de heuglijke tijding, dat het faillissement is opgeheven, vergezeld van het aanbod hem tegen een zeer lage prijs katoenen stoffen uit Manchester te leveren. Moore is dan juist naar Amsterdam vertrokken, waarheen zijn vrouw Elisa Jane Anderson de bewuste brief op 31 januari tegelijk met de wissel en een brief van een Liverpoolse relatie opzendt.

Uit andere brieven blijkt verder, dat Moore tussen 1803 en het najaar van 1805 verschillende reizen door Frankrijk maakte, die hem ondermeer naar Bordeaux en Bayonne voerden en zelfs over de Franse grens naar Spanje, waarvoor niemand minder dan de bekende Parijse bankier Récamier hem introductiebrieven verschafte. Dat al deze reizen verband hielden met de verboden, maar winstgevende handel in Engelse goederen, is vrijwel zeker. Toen in 1806 een andere Engelsman William Hayne werd aangehouden en ontmaskerd als de leider van een uitgebreid complot betreffende de afzet van Britse goederen in Frankrijk, ontdekte men, dat Moore een van zijn voornaamste agenten was. Door de zojuist genoemde Récamier beticht van oplichterij, had Moore evenwel al in 1805 met behulp van een vals paspoort de wijk genomen naar de Bataafse Republiek, waar hij zich op 20 december te Rotterdam in het lakenkopersgilde liet inschrijven en reeds de volgende dag Rotterdams burger werd. Hier associeerde hij zich met zijn landgenoot Norwood May, terwijl hij bovendien op de Kaasmarkt een winkel in manufacturen opende.

Zijn nieuwe compagnon was evenals Moore nauw bij de smokkelhandel betrokken. Om zijn werkelijke activiteiten te verbergen had May in 1804 met de Haagse werktuigkundige Eckhardt een linieerfabriek opgericht. Verder had hij een huis met bijbehorend pakhuis aan de noordzijde van het Haringvliet naast de Engelse

kerk gekocht, welk huis hij in maart 1806 overdeed aan John Moore, die het echter in augustus van dat jaar opnieuw doorverkocht. Dankzij May kwam Moore weldra in contact met een andere Engelse Rotterdammer, de uit Waltham aan de Theems afkomstige John Down. Down had zich een jaar of drie te voren in de Maasstad als koopman gevestigd en daarmee kennelijk hetzelfde doel voor ogen gehad als zijn landslieden. Althans te oordelen naar het briefje, dat hij Moore in februari 1806 vanuit Leiden deed toekomen om hem te berichten, dat hij van een vriend in Den Haag voor een schappelijke prijs een baal cachemir op de kop had getikt, waarmee Moore wel weg zou weten. Wanneer Moore er de smalle gekleurde randen van afhaalde, zou men de stof voor Engelse of Yorkshire cachemir kunnen laten doorgaan. Wilde May er ook iets van hebben, dan kon Moore hem gerust ruim drie gulden per el in rekening brengen. Dit laatste bij wijze van vriendschappelijke raad!

Moore schijnt ook zaken te hebben gedaan met een zekere Zimmerman te Amsterdam, van wie hij ondermeer een partij kant ter waarde van 3000 gulden en een pak Indische zijden zakdoeken kreeg aangeboden. In de op deze transactie betrekking hebbende brief vinden we melding gemaakt van een zekere Taylor, die als correspondent van Moore optrad. Met laatstgenoemde schijnt Moore na enige maanden ongenoegen te hebben gekregen, waardoor Taylor zich geroepen voelde Moore te verraden en een activiteit van hem te openbaren, waarvan de politie tot nu toe onkundig was.

Begin juli 1806 richtte Taylor een schrijven aan Fouché, de gevreesde Franse minister van Politie, waarin hij aangifte deed, dat John Moore zich bezig hield met het naar Engeland laten ontsnappen van vreemdelingen door het charteren van neutrale schepen, varende onder de vlag van kleine Oostfriesse vorstendommen zoals Kniphausen en Papenburg. Bedoelde schepen gingen bij Den Briel voor anker, waarheen Moore zijn passagiers 's nachts heimelijk liet vervoeren. Taylor kon dit bewijzen met twee eigenhandige brieven van Moore, die hij in zijn bezit had, de ene geadresseerd aan een ontsnapte Engelse krijgsgevangene en de andere aan de commissaris van politie te Maassluis. Desgewenst zou hij de originelen bij de Franse gezant in Den Haag deponeren. Gevraagd om zijn aangifte nader toe te lichten, zond hij de beide brieven in

afschrift naar Parijs en voegde er nog een uitvoerig rapport bij omtrent zijn vroegere patroon. De brief aan de krijgsgevangene – een zekere mr. Bromfield – hield in, dat de afzender wegens het niet komen opdagen van Bromfield helaas genoodzaakt was geweest het aantal passagiers voor kapitein Van der Poel te completeren. Indien Bromfield in de loop van de dag bij Moore aankwam, zou hij morgen met een andere gelegenheid kunnen oversteken. In de brief aan de commissaris van politie Van der Hoven gaf Moore instructies, hoe te handelen met kapiteins, die niet voor hem werkten. Er waren die dag twee passagiers met een kapitein Van der Zee meegegaan buiten hem om. Van der Hoven kreeg van Moore opdracht Van der Zee bij zich te laten roepen en hem met inbeslagneming van zijn schip te dreigen. Volgens Moore kwam het erop aan alle schippers te Maassluis naar hun hand te zetten. Blijkbaar streefde hij naar een monopolie voor zijn clandestiene rederij.

Het bij de brief van Taylor gevoegde rapport stelde Moore's vertrek uit Parijs niet bepaald in een gunstig daglicht. Moore dreigde door Récamier gegijzeld te worden voor een bedrag van 12.000 francs, door hem geleend op een schuldbekentenis van de te Parijs woonachtige Engelse bankier Paul Benfield, terwijl hij wist, dat ze waardeloos was. Voorzien van het paspoort van zijn medeplichtige François Silvestre, had Moore kans gezien tijdig uit Parijs te ontsnappen. Silvestre was daarna zelf verschillende malen naar Rotterdam gekomen om Engelse goederen naar Frankrijk te smokkelen. Een maand geleden nog was hij met een partij sjaals, zakdoeken, kousen, herenstof en katoenbatist naar Bergen op Zoom vertrokken, vanwaar hij de goederen naar Berchem bij Antwerpen moest zien te krijgen en vervolgens via Brussel naar Parijs. Onderweg zou hij Valenciennes aandoen om met de daar aanwezige Engelse krijgsgevangenen te onderhandelen over hun eventuele vlucht naar Holland, waar Moore hen zou helpen naar Engeland over te steken, mits ze in staat waren hiervoor flink te betalen. In de nacht van 7 op 8 mei had John Moore zelf een aanzienlijk aantal passagiers naar Den Briel gebracht. In de nacht van 14 op 15 mei maakte hij nog eens zo'n reis. Op 22 mei bracht Moore's compagnon Norwood May 27 passagiers aan boord van een schip, dat de vlag van Kniphausen voerde, en omstreeks dezelfde tijd stuurde hij een boot met niet minder dan 70 passagiers

naar Den Briel. Volgens John Down, die inmiddels van Rotterdam naar Amsterdam was verhuisd, waar hij na de Franse tijd zijn leven als taalmeester zou eindigen, hadden Moore en May in Den Briel het zegel van Papenburg laten namaken ten einde over de nodige officiële papieren te kunnen beschikken. Eind juni leenden Moore en May van de kapitein Vlieland een boot, waarmee ze een twintigtal passagiers naar Den Briel vervoerden. De rederij liep echter zo goed, dat ze begin juli zelf een bomschuit kochten en daarmee een eigen lijndienst op Engeland openden.

Het kost weinig verbeeldingskracht om te begrijpen, dat men te Parijs in de door Taylor gesignaleerde feiten, vooral nadat ze door de arrestatie van Hayne waren bevestigd, alle aanleiding vond de Franse gezant in Den Haag te verzoeken de vereiste stappen te doen om de aanhouding van Moore te bewerkstelligen. Hoewel reeds op 21 juli een brief in die geest aan de gezant was uitgegaan, duurde het door de tijdelijke afwezigheid van de gezant tot 2 september, eer de Franse zaakgelastigde de zaak op gang bracht en koning Lodewijk Napoleon zover kreeg, dat hij op 5 september besloot Moore te laten arresteren. De uitvoering van dit besluit werd aan de minister van Justitie en Politie van het pas ingestelde koninkrijk Holland opgedragen. Deze scheen daarmee geen bijzondere haast te maken, aangezien hij zich eerst op 12 september hierover tot de hoofdofficier van de stad Rotterdam wendde. Zich te haasten leek trouwens overbodig, omdat John Moore al sinds 8 augustus om een heel andere reden onder het Rotterdamse stadhuis gevangen zat. Moore was namelijk beschuldigd van bigamie, op grond waarvan de hoofdofficier van de schepenbank een decreet van apprehensie tegen hem had bekommen. Terwijl zijn wettige vrouw op 3 juni nog in leven heette te zijn, leefde Moore al verscheidene maanden met een meisje van zestien jaar als man en vrouw samen. Het meisje in kwestie had hij door John Down leren kennen.

John Down had een zuster Rebecca, die door de ontijdige dood van haar man Thomas Peter Cole jong weduwe was geworden. Een van haar kinderen Eliza Ann Cole had ze om voor ons onbekende redenen naar Holland gestuurd, waar het kind een onderdak had gevonden bij haar broer John en haar schoonzuster Sarah Pearce. Moore schijnt Eliza te hebben ontmoet, toen het gezin nog te Rotterdam woonde. Met de firma Down en Co.,

onder welke naam John Down handel dreef, schijnt het mis te zijn gegaan, zodat Down besloot zijn geluk elders te gaan beproeven. Op een gegeven moment schijnt hij daarbij zijn vrouw en zijn nichtje Eliza vrijwel zonder geld te Delft te hebben achtergelaten. In haar nood wendde Eliza zich tot Moore, die haar tijdelijk bij zijn compagnon May onderbracht. Ongeveer een maand later reisde het tweetal naar het Pruisische plaatsje Wehl achter Zevenaar om zich daar in de echt te laten verbinden. Van hun kortstondige *lune de miel* getuigt een allerliefst epistel, waarin Eliza zich tegenover Moore een vleierig en tegelijk vrijpostig meisje noemt. 'Je moet niet verbaasd zijn, als je hoort, dat er een nieuw boek is uitgekomen, getiteld *the dutiful wife*, geschreven door je nederige dienaar'. De overkomst van haar moeder uit Engeland zou aan hun liefdesverhouding op even snelle als wrede wijze een einde maken.

Hoe haar moeder te weten was gekomen, dat Moore reeds een vrouw bezat en zich dus niet een tweede keer kon binden, blijkt niet uit de stukken. Wel staat het vast, dat het haar door het ingrijpen van de hoofdofficier te Rotterdam gelukte de gelieven te scheiden. Bij zijn verhoor hield Moore aanvankelijk vol, dat zijn eerste vrouw dood was. Toen hem evenwel aan de hand van bewijsstukken duidelijk werd gemaakt, dat zulks niet het geval was, gaf hij toe een vrouw te bezitten, van wie hij gescheiden leefde, en bovendien drie kinderen, waarvan het oudste meisje ongeveer acht à negen jaar was en met haar jongste zusje in Parijs werd opgevoed, terwijl zijn zoontje in Engeland woonde. Van haar kant verklaarde Eliza Ann Cole, dat haar huwelijk met Moore op 17 april was voltrokken en dat hij haar had wijsgemaakt, dat hij weduwnaar was. Nu dit niet waar bleek te zijn, wilde ze niet bij hem blijven, waarbij Moore zich na heftige tegenstand tenslotte schriftelijk had neergelegd.

Ondanks de tegen hem ingebrachte beschuldiging, dat hij Eliza Ann Cole zou hebben ontvoerd, was de schepenbank van oordeel, dat Moore, die zich door een goede advocaat liet bijstaan, niet volmondig schuld had bekend. Bovendien achtte het gerecht het hem ten laste gelegde delict niet genoegzaam bewezen. Op grond hiervan werd Moore op 11 september uit zijn criminele detentie ontslagen en twee dagen later, nadat men het over de door hem te betalen boete eens was geworden, in vrijheid gesteld. Het was toen

's middags twee uur. Anderhalf uur later arriveerde er een ijlbode van de minister van Justitie met het bevel Moore in verzekerde bewaring te houden. Dit bevel kwam echter net te laat, omdat Moore onmiddellijk na zijn invrijheidstelling uit Rotterdam was vertrokken. Men vermoedde, dat hij naar Amsterdam was gegaan, maar daar was hij niet te vinden. Zodoende was het enige, wat men kon doen, zijn papieren te verzegelen en naar het ministerie op te zenden.

Dat Moore zich niet gauw van de wijs liet brengen, kan men afleiden uit een request, dat hij begin november door zijn advocaat liet indienen en waarin hij de minister om teruggave verzocht van de op zijn kantoor te Rotterdam in beslag genomen papieren. Dat Moore evenmin de gevoelloze boosdoener was, zoals we die uit de romans van Daphne du Maurier kennen, blijkt uit een onge-dateerd schrijven van hem, geadresseerd aan mrs. R. B. Cole, wonende op no. 4 Prospect Place, St. Georg's Fields in Southwark bij Londen, en bestemd voor mrs. E. A. Moore. Prospect Place heet tegenwoordig Ely Place en ligt vlak bij Bethlem Hospital in de buurt van Waterloo Station. Destijds was het een nieuwe woonwijk in opkomst. Moore moet het meisje in kwestie oprecht hebben liefgehad en het inderdaad niet zonder haar hebben kunnen stellen. De brief is dan ook één jammerklacht, dat ze hem heeft verlaten. Voor hem bestaat er dan ook nog maar één mogelijkheid: met zijn Eliza naar het continent terug te keren of anders de dood te zoeken. Indien zijn advocaat geen scheiding van zijn eerste vrouw tot stand kan brengen, wil hij zelf daartoe een poging wagen, hoewel dit niet zonder risico voor hem is. Mocht hij er niet in slagen, dan zal men de bewijzen van hun huwelijk als een falsificatie beschouwen en zullen de couranten er een schandaal van maken. Daarom wil hij het eerst met haar moeder bepraten. Wel staat het voor hem vast, dat hij nimmer te voren een dergelijke liefde heeft gekend als hij nu voor Eliza koestert. Juist daarom zou hij dolgraag met haar moeder en haar zuster willen praten. Hij zal niettemin alleen verschijnen, als het de rest van de familie, te weten haar broer en haar tante, niet verontrust. Moore schijnt inderdaad het pleit te hebben gewonnen en daarmee te hebben bereikt, dat Eliza naar hem is teruggekeerd.

De door Moore op touw gezette rederij bleef intussen rustig doordraaien. Zodoende kwam de daarvoor aangekochte bom-

schuit, die hij had omgedoopt in de 'Vrouwe Eliza', in december 1806 opnieuw met een lading passagiers, komende van Gravesend, te Maassluis voor anker. Aangezien de autoriteiten aldaar thans een scherper controle uitoefenden, werd het doopceel van de passagiers nauwkeurig nagegaan en de gehele bemanning aan een verhoor onderworpen. Hieraan is het ook te danken, dat we precies weten, dat de kapitein, Coert Vink, uit Diepholz in Hannover geboortig was en te Rotterdam een gezin had, terwijl de overige bemanning als volgt was samengesteld: Krijn Vrolijk, stuurman, Evert Sonneveld, kok, Teunis Westerduin, matroos en Hendrik Vink, kajuitsjongen.

Het plan van Moore om met Eliza naar het vasteland terug te gaan kwam eerst het volgende jaar tot uitvoering. Van der Hoven was echter inmiddels van zijn functie ontheven en met zijn waarnemer viel niet te marchanderen zodat Moore's overkomst zowel voor hemzelf als voor de arme Eliza rampzalige gevolgen zou hebben. Even vóór hun vertrek uit Engeland had hij haar nog naar Gravesend gestuurd met de boodschap, dat zijn agent aldaar, een zekere De Ruyter, al het geld, dat hij van de passagiers ontvangen had, aan haar moest afdragen en geen shilling aan de kapitein.

Op 15 augustus 1807 liep de 'Eliza' met de vlag van Tonningen, een Deense stad in Holstein, in top onder commando van Coert Vink de haven van Maassluis binnen. Toen de controle van de met het schip aangekomen passagiers uitwees, dat zich onder hen een John Moore bevond, ging er bij de waarnemend commissaris van politie Frescarode aanstonds een licht op. Onmiddellijk waarschuwde hij het ministerie van Justitie, dat er geen gras over liet groeien en aan de hoofdofficier te Rotterdam opdracht gaf een onderzoek in te stellen of het misschien dezelfde persoon was, die het jaar te voren gedetineerd was geweest, en hem zo nodig te arresteren. Twee dagen later zond de hoofdofficier de schout en een van zijn gerechtsdienaars naar Maassluis en nadat deze zich ervan hadden overtuigd, dat het inderdaad dezelfde man was, stelde Frescarode hem terstond in verzekerde bewaring. Reeds de volgende dag werd Moore naar Den Haag overgebracht en op de Voorpoort van het Hof van Holland ingesloten. En of het zo moest zijn, diende Taylor, Moore's aanbrenger bij Fouché, diezelfde dag bij de minister van Marine nog weer nieuwe beschuldigingen tegen hem in.

Volgens Taylor zou Moore, toen hij het vorige jaar door een zekere Higginson werd vervolgd wegens een vordering van 27.000 gulden, zijn schuldeiser hebben wijsgemaakt, dat hij hem voor dit bedrag een partij kant had geleverd. Zijn medeplichtige Silvestre zou een valse factuur hebben gefabriceerd op naam van een gefingeerde Parijse koopman Delaunay. Moore zou die partij kant voor het genoemde bedrag hebben verzekerd en haar zogenaamd hebben verzonden met het schip genaamd 'Frederik' onder schipper Christiaan Graat, een andere verzonnen naam. Vervolgens zou hij in de Amsterdamse Courant het bericht hebben laten opnemen, dat de 'Frederik' tijdens een dikke mist in aanvaring was gekomen met een grote Amerikaanse boot en vergaan. In werkelijkheid was het schip onder een andere naam in Rotterdam aangekomen en was de schipper niemand anders dan Coert Vink, die te Katwijk aan land was gegaan en daar het zogenaamde verlies van zijn schip had aangegeven. Alvorens de autoriteiten zich in deze nieuwe aanklacht konden verdiepen, was er evenwel nog iets anders te regelen.

Eerst moest worden uitgemaakt, of men Moore al of niet als een vreemdeling diende te beschouwen. De beantwoording van deze vraag vertrouwde men toe aan de procureur-generaal bij het gerechtshof in Den Haag, mr. Cornelis Felix van Maanen, de latere minister van koning Willem I. Na grondige bestudering van de inbeslaggenomen correspondentie en alle verdere stukken kwam Van Maanen tot de conclusie, dat Moore weliswaar in december 1805 te Rotterdam het burgerrecht had verkregen, maar niettemin op het tijdstip, dat hij te Rotterdam gevangen was gezet, nog geen jaar en zes weken te Rotterdam als poorter had gewoond en zodoende geen ingezetene van het Koninkrijk Holland was geworden. Bovendien was hij zowel door de officiële instanties te Parijs als door zijn zakenrelaties steeds voor een Engelsman gehouden. Hiermee was zijn lot beslist. Op 3 oktober viel het besluit, dat men hem onder behoorlijk geleide van gendarmes met het eerstvarende beurtschip naar Breda zou vervoeren en vandaar naar Antwerpen om hem daar overeenkomstig het verzoek van de Franse gezant in Den Haag aan de prefect van de Beide Nethen uit te leveren.

Nadat Moore op 9 oktober te Antwerpen was aangekomen, viel hij, omdat hij zich thans op Frans territorium bevond, onder het on-

middellijk bereik van Fouché en diens ambtenaren. Toch duurde het nog tot 20 oktober, eer het bevel kwam hem naar Parijs over te brengen. Bij aankomst aldaar werd hij terstond in de Temple opgesloten, de beruchte gevangenis, waarin de ongelukkige Lodewijk XVI en Marie-Antoinette hun laatste levensdagen hadden gesleten. Op 29 oktober bracht men Moore naar het ministerie van Politie voor het ondergaan van een langdurig verhoor. Tijdens dit verhoor bekende hij in Londonderry te zijn geboren en de leeftijd van 36 jaar te bezitten. Gevraagd naar de reden van zijn vertrek uit Parijs, verklaarde hij zijn fabriek van tuleweefsels te hebben verkocht met de bedoeling elders een bestaan te zoeken. Toen hem werd voorgehouden, of hij niet was vertrokken om een vervolging te ontgaan wegens een transactie met een waardeloze schuldbekentenis van zijn landgenoot Paul Benfield, verweerde hij zich met te zeggen, dat Benfield hem had voorgespiegeld grote vorderingen op het Franse gouvernement te hebben. De bewuste schuldbekentenis had Moore met een gering verlies te Hamburg kunnen verhandelen.

De beschuldiging, dat hij zich van een vals paspoort zou hebben bediend om naar Holland te gaan, wees hij van de hand met de bewering, dat hij zonder paspoort had gereisd. Bij zijn te Rotterdam in beslag genomen papieren had men evenwel een in juli 1805 te Bremen afgegeven paspoort kunnen ontdekken ten name van Jean André Graser en daarop kunnen zien, dat het in oktober van dat jaar door de zaakgelastigde van de Hanzesteden in Den Haag was gelegaliseerd. Op de vraag, of hij zich te Rotterdam niet speciaal met de transitohandel van Engelse waren had beziggehouden, antwoordde Moore ontkennend. Toen hem vervolgens werd gevraagd, of hij niet met Engeland verbindingen tot stand had gebracht voor het vervoer van reizigers en koopwaar, wees hij erop, dat iedere koopman te Rotterdam voor zijn relaties een paspoort voor Tonningen kon bekomen. Vandaar kon men vrijuit naar Engeland of naar elders reizen, net zo vrij als met de diligences in Frankrijk.

Moore knoopte hier een beschouwing aan vast over Taylor, omtrent wie hij al maanden tevoren van zijn vrienden had vernomen, dat deze hem had aangebracht en hem overal bij zijn zakenrelaties trachtte zwart te maken. Men vroeg hem daarop, wat Taylor daartoe had gedreven, waarna hij vertelde, dat Taylor

hem in tegenwoordigheid van zijn compagnon May 600 louis was komen vragen en bedreigd had hem bij weigering te zullen denon-
ceren. Moore had hem de deur uitgezet, nadat hij hem enkele da-
gen tevoren al had weggejaagd wegens het verkopen van stoffen
ten eigen bate. Zijn vriendschap met zijn landgenoot William
Hayne ontkende hij niet, maar volgens zijn bewering had hij nooit
in opdracht van Hayne Manchester-tule in Frankrijk ingevoerd.
Tule werd trouwens niet in Manchester vervaardigd en alleen in
Nottingham. Evenmin ontkende hij zijn relaties met Silvestre, die
evenwel door Taylor ten onrechte verdacht was gemaakt. Silvestre
had in Moore's fabriek gewerkt, zich een uiterst bruikbare en be-
trouwbare man getoond en was met hem naar Rotterdam geko-
men, waar hij hem als verkoper gebruikte.

Ruim een week later richtte Moore zich schriftelijk tot Desma-
rets, de chef van de afdeling Politieke Politie van het ministerie,
om hem nog enige nadere staaltjes van Taylor's gedrag te ver-
schaffen. Moore's kennismaking met Taylor dateerde van juni
1805, toen hij zich was komen aanbieden om mrs. Moore naar
Engeland te brengen. Hoewel Moore het er niet bij vermeldde,
was het echtpaar op dat moment blijkbaar van plan uit elkaar te
gaan. Een week later vroeg Taylor voor de reiskosten geld te leen,
dat hij nimmer had teruggegeven. Moore benutte de gelegenheid
om er tevens op te wijzen, dat zijn tweede vrouw met twee kinde-
ren uit zijn eerste huwelijk sinds zijn arrestatie in een vreemd land
vertoefde, verstoken van alle hulp. Gezien hun ongelukkige situ-
atie, riep hij Desmarests' bemiddeling in om hem vrij te laten. Daar
dit niet het gewenste effect had, wendde hij zich eind januari 1808
tot de minister in hoogsteigen persoon om van hem gedaan te
krijgen, dat hij zijn vrouw in zijn nabijheid mocht hebben. Twee
maanden later rapporteerde hij aan Fouché, dat hij van zijn mede-
gevangene Jules de Polignac, betrokken in de aanslag van Georges
Cadoudal op de Eerste Consul, had vernomen, dat men getracht
had hem en een andere Engelsman ervan te beschuldigen een com-
plot te hebben gesmeed om hun bewakers te vermoorden en zo
te ontsnappen. Monsieur Fauconnier, een ambtenaar van Fou-
ché's ministerie, zou hiertoe iemand onder bedreiging hebben ge-
prest. Moore had beter zijn mond kunnen houden, aangezien hij
kort daarop bij wijze van vergeldingsmaatregel naar de Bicêtre-
gevangenis werd overgebracht, waar men de ergste misdadigers

placht op te sluiten. Toen de storm weer wat tot bedaren was gekomen, kwam men op het ministerie van Politie plotseling tot het inzicht, dat hij als smokkelaar nu wel voldoende was gestraft. Aan de andere kant achtte men het toch ook weer niet veilig hem volledig zijn vrijheid te hergeven, zodat aan de minister werd voorgesteld hem als Engelse krijgsgevangene naar een van de voor zulke gevangenen aangewezen verblijfplaatsen te zenden.

Aldus werd inderdaad door de minister besloten, zodat Moore onder militaire geleide naar Bitche, een vestingstad ten oosten van Saargemünd aan de voet van de Vogezen, werd overgebracht. De vesting, gelegen op een hoge rots en voorzien van bomvrije kazematten, gold als Vauban's meesterstuk en een van de sterkste in Frankrijk. Zij herbergde een paar honderd gevangenen, meest zee-lieden, zowel officieren als minderen, deels behorende tot de Navy en deels tot de handelsvloot. De commandant, een zekere generaal Maisonneuve, een gewezen ziekenoppasser uit Metz, die tijdens de *Terreur carrière* had gemaakt, was een heftige Engelsen-hater en een meester in het laten bespioneren van zijn gevangenen. Hoewel de ligging van de vesting het onmogelijk scheen te maken eruit te ontsnappen, werden niettemin toch herhaaldelijk pogingen hiertoe aangewend. Maisonneuve maakte er een sport van om degenen, die dit waagden, te laten begaan en eerst op het laatste moment in te grijpen. Zo hadden de bewoners van een voor de matrozen bestemde kazemat een onderaardse gang ontdekt, die onder de vestingmuren doorliep. Toen ze op hun ontvluchtingspoging reeds in die gang waren, liet Maisonneuve de uitgang door zijn troepen bezetten. De leiders van de vluchtelingen, een timmerman en een smid, liepen in de duisternis in de val en werden onmiddellijk afgemaakt, waarna de commandant hun misvormde lijken op de grote binnenplaats als afschrikwekkend voorbeeld te kijk stelde.

Het was juni 1808, toen John Moore te Bitche zijn entree maakte. Als burger werd hij waarschijnlijk van de militairen gescheiden gehouden, zodat hij, door de eenzaamheid gekweld, des te meer naar zijn vrouw verlangde. Deze bevond zich nog altijd te Rotterdam, waar ze omstreeks half augustus aan de kastelein van het logement 'de Grote Maréchal de Turenne' – een oude bekende van Moore – volmacht verleende om namens haar een partij Kamerijkse kant, berustende onder de firma Goldschmidt te Altona bij Hamburg, te verkopen. Uit de opbrengst zou hij de declaratie

moeten voldoen van de bewuste advocaat en de dokter, die aan Moore geneeskundige hulp had verleend, toen hij in zijn cel onder het stadhuis koorts had gekregen.

Kort daarop moet Eliza het voornemen hebben opgevat naar Frankrijk te gaan om te trachten bij haar man te komen. Vergezeld van de twee kinderen uit Moore's eerste huwelijk, reisde ze met een paspoort, dat haar in Antwerpen was verstrekt, naar Parijs. Daar wist ze de minister van Oorlog, de hertog van Feltre, geboren Clarke en zelf afkomstig uit een Iers geslacht, door haar jeugd en droevige omstandigheden zodanig te vermurwen, dat hij haar eind september 1808 toestond naar Bitche te gaan om haar zieke man te verplegen. Zodra Moore dankzij haar goede zorgen weer was opgeknapt, schijnt hij onrustig te zijn geworden en aan het denken te zijn geslagen, hoe hij uit zijn gevangenis kon ontsnappen. De door zijn medegevangene Seacombe Ellison, een zeer ondernemende koopvaardijkapitein, opgedane ervaring, dat een dergelijke poging tijdens de wintermaanden tot mislukking was gedoemd, nam hij zich ter harte. Moore wachtte ermee, tot de zomer was aangebroken.

Hoewel hij zijn erewoord had gegeven niet te zullen ontvluchten, nam hij op 25 juli 1809 samen met drie andere gevangenen de benen, zijn vrouw en kinderen te Bitche achterlatend. Op welke wijze zo'n ontsnapping in zijn werk ging, is door Ellison zeer levendig weergegeven. Ellison zat in een van de uiterste gebouwen boven op de rots, de zogenaamde 'Grosse Tête', gevangen en had ontdekt, dat er op een verdieping boven hem een kamer was, waar de wasvrouwen de was van de gevangenen deden en waarvan een van de vensters niet van tralies was voorzien. Eerst moest er een gat in de zoldering worden gemaakt; vervolgens lieten hij en zijn metgezellen zich door dit raam langs een touw tot aan de tweede vestingmuur zakken. Na ook de tweede vestingmuur te hebben overschreden, ontdekten ze, dat er nog een derde was. Aangezien het touw niet lang genoeg was, moesten zij er hun zakdoeken aan vastknopen. Vijf van hen kwamen veilig beneden, maar de zesde brak helaas een been en moest worden achtergelaten. De overigen bereikten veilig de overkant van de Rijn, waar ze door een groot Frans leger, dat Oostenrijk binnentrok en op 21 en 22 mei de slag bij Aspern zou leveren, werden opgejaagd en via Salzburg naar Triëst gedreven.

Toen Ellison ongeveer twee maanden vóór Moore ontsnapte, was Maisonneuve door een andere, minder hardvochtige vesting-commandant vervangen. Door middel van een voor Eliza bestemde brief, die Moore aan een inwoner van Bitche geadresseerd had, kwam ze te weten, dat hij met zijn vlucht eveneens succes had gehad en op 9 augustus te Hamburg was aangekomen. De brief is op zichzelf zo tekenend voor Moore, dat ik niet kan nalaten hem woordelijk te citeren:

Hamburg, 10th August 1809.

'My beloved wife,

I arrived here yesterday and find this place if anything worse than France, therefore leave it immediately for Helligoland, where under the triumphant flag of my great Nation I will find security. I have made alle necessary arrangements to inforce your liberty, if necessary to take coercive measures. Recollect you have a husband that only lives for you and that dares do anything that is possible to be done by him. God knows, when I shall hear from you. This makes my heart bleed, but as your happiness as well as mine depends on my safety, lesser evil must give way to greater. Don't pay any attention to anything I said. Act exactly on this letter; if you obtain a passport, come directly to Rotterdam and I will make arrangements to bring you off. I often regret having left you, but now it is too late to refund. My three companions are embarked by this; all beg to remember to you. Adieu, my dearest beloved wife. I leave, but for you, write me poste restante Rotterdam as well as to the care of Joseph Levay Jun. Pool Strass, Hamburgh. I will make the necessary arrangements to get your letters. I write Mr. Turet respecting you. God bless my dear wife. Kiss my dear childern from me. Respects to friends.

John Moore'.

De bewuste brief werd de commandant op 25 augustus ter hand gesteld, wat voor hem aanleiding was de minister van Politie terstond te verwittigen, dat Moore vermoedelijk op weg was naar Rotterdam, zodat het waarschijnlijk geen moeite zou kosten hem daar te arresteren. Om de arrestatie te vergemakkelijken verstrekte hij het volgende signalement van Moore: 45 jaar oud, 5 voet en 8 à 9 duim lang, rossige haren en wenkbrauwen, hoog voorhoofd,

grijze ogen, pokdalige rode neus, middelmatige mond, ronde kin, ovaal gezicht bedekt met sproeten. Dit signalement werd vanzelfsprekend doorgegeven aan de Hollandse autoriteiten, die voor de verdere verspreiding ervan zorgdroegen, weliswaar zonder resultaat. Uit een uit Helgoland verzonden brief vernemen we nog, dat Moore daar een kotter van 75 ton had gekocht en op het punt stond naar Engeland te zeilen. Het volgende nieuws met betrekking tot hem dateert van bijna een jaar later. Begin juni 1810 bericht hij Eliza uit Londen, dat zijn schip bij Helgoland is vergaan en dat haar moeder erg boos op hem is, dat hij haar heeft verlaten. Helaas kan hij op het ogenblik niets voor haar doen. Als ze niet gevangen zat, had hij een reis naar Brazilië kunnen maken, die zeer voordelig voor hem zou zijn geweest.

Gelukkig was er op dat moment iemand anders, die zich over het lot van de arme Eliza ontfermde. Precies een week later bracht de Reverend William Gorden, een Anglikaanse dominee, die ten onrechte krijgsgevangen was gemaakt en te Verdun een school voor kinderen van gevangen Britten leidde, haar geval onder de aandacht van de minister van Oorlog. Na de ontsnapping van haar man, die als vader van een gezin een zekere bewegingsvrijheid genoot, had men Eliza naar de vesting overgebracht, waar ze van een zoon was bevallen. Ze was daarna ernstig ziek geworden. Op grond van het feit, dat ze amper negentien jaar oud was, en mede op grond van haar vriendelijk optreden en haar voorbeeldig gedrag als echtgenote en moeder had de vestingcommandant gedaan gekregen, dat ze kon verhuizen naar Givet, een op de grens van België gelegen krijgsgevangenendepot. Gorden had haar gesproken, toen ze te Verdun op doorreis was. Ze had hem haar ongelukkige situatie geschilderd en verklaard, dat ze tot aan de terugkeer van haar man uit Indië, waarheen hij vertrokken was om zijn fortuin te herstellen, geheel zonder middelen was. Nu de minister haar reeds had toegestaan om uit Bitche te vertrekken, durfde ze hem niet opnieuw lastig te vallen. Vandaar dat Gorden zich geroepen achtte hem uit naam van haar en haar familie te vragen, of ze naar haar vaderland mocht terug keren.

Ongeveer veertien dagen later ontving de hertog van Feltre van het Transport Office te Londen een hernieuwd verzoek om mrs. Moore vrij te laten. Aangezien een dergelijk verzoek reeds in januari was gedaan, vond de minister het nodig hierover de opinie van

zijn ambtgenoot van Politie in te winnen, temeer omdat hij in de herhaling van het verzoek een aanwijzing meende te zien, dat Moore aan het Engelse gouvernement bepaalde diensten moest hebben bewezen, of dat zijn vrouw in de commissie van het Transport Office machtige beschermers had gekregen, Op het ministerie van Politie wist men blijkbaar niet goed, wat men verder met haar zou aanvangen. In het dossier van John Moore ligt een in augustus 1810 opgestelde nota van de opvolger van Fouché, de generaal Savary, hertog van Rovigo. Het stuk behelst, dat haar reeds gepasseerde januari op een rapport van de minister van Marine was toegestaan naar Engeland terug te keren. Ten gevolge van bedenkingen van de hertog van Feltre was de vergunning echter weer ingetrokken en de zaak verwezen naar het ministerie van Politie. Sindsdien was er geen enkel bericht omtrent madame Moore ontvangen.

Deze nota vormt het laatste stuk in het dossier en hiermee zou ik het doek over de avonturen van John Moore en zijn Eliza hebben moeten laten vallen, indien ik niet bij een recent bezoek aan het British Museum te Londen de zeer zeldzame memoires van een andere krijgsgevangene, de Reverend R. B. Wolfe, had kunnen raadplegen. Uit diens in 1830 verschenen boek *English prisoners in France* worden we gewaar, dat Eliza in het najaar van 1811 het bezoek van Napoleon aan Givet op terugreis van Holland aangreep om de keizer persoonlijk haar invrijheidstelling te verzoeken. Wolfe wist namelijk gedaan te krijgen, dat ze toegang kreeg tot het huis, waar de keizer overnachtte, en zo in de gelegenheid was hem een verzoekschrift te overhandigen. Door haar knappe verschijning de aandacht trekkend, wist ze 's keizers adjudant De Caulincourt voor haar geval te interesseren. Deze liet haar door de maarschalk Mortier, hertog van Treviso een geschikte plaats aanwijzen. Toen de keizer langskwam, gaf laatstgenoemde haar een teken, waarop ze haar petitie overhandigde, naar aanleiding waarvan zich tussen Napoleon en haar het volgende gesprek ontspan: 'Que voulez-vous Madame? Sire, ma liberté. Et votre époux? Il est parti, Sire. Ha, en ce cas il n'est pas si difficile'. De keizer liep door en keizerin Maria Louise knikte haar vriendelijk toe. Spoedig daarop werd mrs. Moore in vrijheid gesteld.

Wat er verder met haar is gebeurd, ben ik jammer genoeg niet te weten gekomen. Hoe graag zou men het sympathieke vrouwtje

hebben toegewenst, dat ze met haar door het leven scharrelende en niet zo heel betrouwbare echtgenoot een nieuw en gelukkiger bestaan tegemoet ging. Vrouwe Fortuna is nochtans een grillige godin en helaas behoorde John Moore volgens zijn eigen bekentenis niet tot haar favorieten!

VERANTWOORDING

I. Ongedrukte bronnen

Algemeen Rijksarchief: archief ministerie van justitie nos. 259, 263, 432.

Gemeentearchief Rotterdam: schepenarchief no. 186; patentregister 1806; finale admissies 1805-1812; notariële archieven nos. 3260, 3262, 3374, 3377, 3379, 3381, 3382, 3476, 3507, 3509, 3634, 3835.

Gemeentearchief Amsterdam: B.S. overlijdensregister 1820.

Archives Nationales Parijs: serie F₇/ 6478, dossier 346.

II. Gedrukte bronnen

Cobbett's Annual Register I (London, 1802); E. d'Hauterive, *La police secrète du premier empire, Bulletins quotidiens adressés par Fouché à l'Empereur II-III* (Paris, 1913-1922).

III. Geraadpleegde schrijvers

W. Besant, *London south of the Thames* (London, 1912); *M. Lewis*, *Napoleon and his British captives* (London, 1962); *C. Oman*, *Britain against Napoleon* (London, 1942); *R. B. Wolfe*, *English prisoners in France* (London, 1830).